

ANAR'IN AK KOÇ KARA KOÇ ADLI ESERİNDE BİR AZERBAIJAN VE TÜRK DÜNYASI ÜTOPYASI

Parvana BAYRAM*

ÖZET

Çağdaş Azerbaycan edebiyatının temsilcilerinden olan Anar'ın eserlerinde, fantastik öğelerin, ütopyanın, özellikle masal unsurlarının önemli bir yeri vardır. Yazar, bütün eserlerinde bu unsurlardan faydalanmıştır. Beş Katlı Evin Altıncı Katı'ndaki *altıncı kat*, Kırmızı Limuzin'deki hareket eden şoförsüz *kırmızı limuzin*, Vahime'deki *esrarengiz bağ evi*, *yatak odasındaki ölmeyen albino*, Alaka'daki *sırlı olaylar*, *resimleri canlanarak konuşan tablolar*, *bir görünüp bir kaybolan 30 katlı apartman* vb. fantastik öğeler, bu eserlerdeki bilim kurgu unsurları başarılı bir şekilde anlatılmıştır.

Anar'ın Ak Koç Kara Koç eseri ütopyik ve distopik özellikli bir eser olarak dikkat çekmektedir. Eserde 21. yüzyılda Azerbaycan'ın ve Türk dünyasının geleceği ile ilgili ütopyalardan bahsedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anar, Ak Koç Kara Koç, masal, ütopya, distopya, Bakü, Türk dünyası, bağımsız Azerbaycan.

THE AZERBAIJANI AND TURKEY UTOPIA IN ANAR'S WHITE RAM AND BLACK RAM

ABSTRACT

Fantastic elements, utopia, specially, features of stories have place in the works of Anar, one of the contemporary representatives of the Azerbaijani literature. The poet took advantage of these features. The sixth floor in "The Sixth Floor of the Five-Story Building, moving limousine without a driver in the "Red Limousine", beautiful summer house in the "Fright", alive Albino in the bed room, mysterious events in "The Connection", speaking subjects in pictures, appearing and escaping 30 storied building and other elements have successfully been narrated in the stories.

Another story of Anar "White Ram, Black Ram" having utopic and dystopic features, drawing attention. Utopias on Azerbaijan and Turkey's future of 21st century have been narrated in the work.

Key Words: Anar, White Ram, Black Ram, fable, utopia, dystopia, Baku, Turkish world, independent Azerbaijan

Giriş

İnsanoğlu yaratıldığı ve düşünmeye başladığı günden beri hayaller kurarak her zaman daha iyinin, daha güzelin peşinde olmuş, mutluluk dolu yarınlarla ilgili hayaller kurmuştur. Bu hayalleri önce masallara, halk hikâyelerine sındırılmış, sonra ise edebî eserlere aktarmıştır. Bir zamanlar masallarımızda kahramanları göğün yedinci katına çıkaran *uçan halılar*, Kaf Dağı'nın arkasında yaşayan ve kahramanlara yardım eden *Simurg kuşu*, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle günümüzde *helikoptere*, *uççağa*, *rokete*; gaibden bilinmeyen haberler veren sesler *radyoya*, *sihirli aynalar televizyona*, *dünyanın çeşitli yerlerindeki görüntüleri kaydederek gerekli yerlere ulaştıran cihazlar mobese* vb. aygıtlara dönüşmüştür.

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. E-mail: pervane32@yahoo.com

İnsanoğlu hayal ettiklerini, yaşamak istediği olayları hayallerine sindirerek yıllarca, bazen asırlarca bu özlemin ateşiyle kavrulmuş ve günün birinde insanlık bu hayallerinin gerçekleştiğini fark etmiştir. Edebiyatta hayal ettiğimiz dünyayı, yaşamı anlatan eserleri ütopya olarak nitelendiriyoruz. “Ütopyalar, insanların daha iyi ve güzel bir hayatı yaşama özleminin ürünüdür. Söz konusu mutluluk arayışları kimi zaman ütopya olarak belirirken, çoğu zaman ütöpik idealizm olarak anlam kazanır. Ütopya, metnin dünyasında hangi seviyede yer tutarsa tutsun, hep daha iyi bir dünyanın arayışı olarak değer kazanır” (Küçükcoşkun, 2006;1).

Doğu ve Batı edebiyatında ütöpik dünyadan, özellikle ideal toplum ütopyasından çok bahsedilmiştir.

Kaynaklarda, Milattan önce insanlığın Doğu ve Batı'daki “Altın Dönemi” ile ilgili bilgiler verilmiştir. “Antik Yunan yazarlarından Hesiodos’un (MÖ 8.yy) “Zahmetler ve Günler” adlı eserinde, ondan birkaç asır sonra yaşayan Romalı şair Ovidi’nin “Metamorföz”unda ideal bir toplumdun, Makedonyalı İskender’in çağdaşı ve tarihçisi olan Evmeger’in Panihiya adlı eserinde olağanüstü güzellikte bir adadan ve bu adanın mutlu sakinlerinden bahsedilmiştir. Konfüçyüs kırk iki asır önce Çin’de imparator Şu tarafından kurulan ideal toplum hakkında bilgi vermiş, Thomas Mor ve Campanella ütöpik cemiyet, ütöpik hayatla ilgili eserler yazmışlardır” (Gencevi, 2004;8).

Anadolu sahası Türk edebiyatında ütöpik yazılar 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artmaya başlar. “Ziya Paşa’nın 1869 ve Namık Kemal’in 1872 yılında Hürriyet gazetesinde yayımlanan Rüya adlı yazıları bu türün ilk örnekleri olarak bilinmektedir. Servet-i Fünun şairlerinden Hüseyin Cahid’in Hayatı-ı Muhayyel (1899) hikâyesi, Tefik Fikret’in Ömr-i Muhayyel (1898) ve Yeşil Yurt (1899) adlı şiirleri, Servet-i Fünuncuların Manisa’daki bir çiftliğe ve Yeni Zelanda’ya kaçma teşebbüs ve hayalleri, XX. yüzyılda Ahmet Haşim’in O Belde (1909), Ziya Gökalp’in Kızıl Elma şiirleri (1813), Ömer Seyfettin’in Kızıl Elma Neresi hikâyesi (1917), Halide Edip’in Yeni Turan romanı (1912), Cumhuriyet döneminde Ahmet Ağaoğlu’nun Serbest İnsanlar Ülkesinde adlı eseri (1930), Peyami Safa’nın Yalnızız (1951) romanı, Halikarnas Balıkcısı’nın Aganta Burina Burinata (1945), Melih Cevdet Anday’ın Raziye (1975), Pınar Kür’ün Yarın Yarın (1976) romanları bazı ütöpik öğeleri bünyesinde barındıran eserler olarak belirmektedir” (Küçükcoşkun, 2003;48).

Azerbaycan sahası şair ve yazarlarından Nizami Gencevi’nin, “İskendername” mesnevisinde, Mirza Fethali Ahundov’un “Aldanmış Kevakib” hikâyesinde İskender’in ve Yusuf Şah’ın şahsında ütöpik, ideal bir cemiyetten bahsedilmiştir.

Anar, Çağdaş Azerbaycan edebiyatında roman ve hikâye türünün önemli temsilcilerindendir. Yazarın Ak Koç Kara Koç adlı romanı 21. yüzyılda gerçekleşmesi hayal edilen olayları anlatması ve Azerbaycan toplumunu, Bakü’yü, Kafkasları, Türk dünyasının genel durumunu tasvir etmesi açısından önem arz etmektedir.

2003 yılında Bakü’de yazılan seksen dört sayfalık romanda, gazeteci Melik Memmedli’nin şahsında 21. yüzyıl Azerbaycan toplumunun ütöpik ve distöpik yaşamından bahsedilmektedir.

Ak Koç Kara Koç romanındaki ak koç yaşanacak ak günlerin, kara koç ise yaşanması muhtemel olan kara günlerin habercisidir. Asıl önemli olan ise durmadan süratle, birbiriyle dövüşerek gelen bu iki koçtan ak olanın sırtına atlayıp ak günlere tutunabilmektir.

Anar, neredeyse bütün eserlerinde olduğu gibi bu romanda da konuya uygun başlıklar vermiştir. Sanatının kaynağını folklordan, özellikle masallardan alan yazarın bu eseri iki bölümden oluşmaktadır. Roman, Azerbaycan edebiyatının sihirli masallarından olan Melik Memmed’in masalına istinaden kurulmuştur. Eserin kahramanının ismi de Melik Memmed masalının kahramanının ismini çağrıştırarak Melik Memmedli şeklinde verilmiştir. Yazar, iki ayrı başlık altında yazdığı eserde birinci bölümü “Birinci Masal”, ikinci bölümü ise “İkinci Masal” olarak adlandırmıştır. Birinci Masal ütopya, İkinci Masal ise distopyadır¹. Başlıktaki, “O vaxt döyüşe-döyüşe iki qoç gelecek: Biri ağ, biri qara. Ağ

¹ Aslı Yunanca olan distopya kelimesi anti-ütopya, hayal edilmesi bile istenmeyen bir olay anlamında kullanılmaktadır. Distöpik bir toplum otoriter - totaliter bir devlet modeli, ya da benzer bir başka baskıcı sistem altında karakterize edilir.(<http://tr.wikipedia.org/wiki/Distopya>)

qoç qara qoçu qovacaq. Onda atıl min ağ qoçun beline. Ağ qoçun beline minen kimi işıqlı dünyaya çıxacaqsan. Qara qoça minsen, qaranlıq dünyaya düşeceksen"(Anar, 2004;95) cümleleri de bu masaldan alınmıştır.

"Birinci masal" yirmi sekiz sayfa hacminindedir. İkinci Masal ise daha uzundur. Elli altı sayfalık bu bölüm, Birinci Masaldan farklı olarak çok karamsar bir şekilde anlatılmıştır. "*Romanda kullanılan epigraflarda koçun iki dünya arasındaki (iyi-kötü) geçişi sembolize ettiği görülmektedir. Kahraman, ak koçun sırtına bindiğinde güzellikler dünyasına, kara koçun sırtına bindiğinde karanlıklar dünyasına gider. Ak koç ütopyanın, kara koç ise karşı-ütopyanın sembolüdür*"(Adıgüzel, 2008;7).

Olaylar farklı zamanlarda gerçekleşmekle birlikte her iki masalda da kahramanların ismi aynıdır.

Romanın birinci bölümünde, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Ermeniler tarafından işgal edilen Karabağ, savaş, kıtlık vb. birçok problemle karşılaşan Azerbaycan Cumhuriyeti'nde, geçiş döneminin getirdiği bütün problemler, ayrıca parçalanmış Güney ve Kuzey Azerbaycan meselesi çözülmüş, ikiye ayrılmış Azerbaycan toprakları birleştirilerek bağımsız, Demokratik Azerbaycan Cumhuriyeti kurulmuştur. Romanın kahramanı sanatkar ruhlu Melik Memmedli'dir. O, çeşitli radyo ve televizyon kanallarından davet edilmesine, partilere çağrılmasına rağmen, üç yıldır Çağdaş TV'de çalışmakta ve kültürel faaliyetlerle, özellikle sanat ve edebiyatla ilgilenmektedir.

Birinci Masal'da olaylar bir günde cereyan eder. Yazar, bu bölümde engin yazar muhayyilesinin yanı sıra bir sanatçı, fikir mimarı, bilim adamı, şehir mühendisi, heykeltıraş ve müzisyen kadar başarılıdır ve sırasıyla bu konularda önemli projeler üretir. İkinci Masal'daki zaman kavramı ise aynen masallardaki gibi meçhul bir zamandır. Olayların kaç günde cereyan ettiği dahi tam olarak bilinmez. Bir ara uçakta ve havaalanında geçen zamanla ilgili ipucu verilse de tam olarak kesin bir zamandan söz edilmez. Hikâyede tasvir edilen Bakü, Türk dünyasının, aynı zamanda Güneyi ve Kuzeyi birleştirilerek tek devlet olan Azerbaycan'ın kültür başkenti olmuştur. Yollar, köprüler, caddeler, parklar Türklük bilinciyle yapılmıştır.

Bakü'ye âşık olan Anar'ın eserlerinden, özellikle bu romandan hareketle bir Bakü haritası çıkarmak mümkündür. Bu hem 1960'lı yıllar neslinin, hem de sonraki kuşaklardan itibaren günümüz neslinin aşına olduğu ve bundan sonrası için hayal edebileceğimiz, proje üretebileceğimiz bir Bakü haritasıdır.

Romanda, kültürel, edebi, sosyal, siyasi, ekonomik, bilimsel, şehircilik, denizcilik, müzecilik, eğlence, televizyonculuk, çağdaş Azerbaycan coğrafyası, çocuk dünyası, yol mühendisliği vb. konulara temas edilmiştir. Roman, tek yönüyle ele alarak değerlendirebileceğimiz bir eser değildir. Birçok konuyu geniş yelpazede aydınlatan yazar, eserde, sadece Azerbaycan halkı ve aydınları, yönetici kitlesi için değil, bütün Türk dünyası aydınları ve yöneticileri için de önemli projeler üretmiştir. Anar, aynı zamanda geniş bir Azerbaycan ve Türk dünyası haritası çizerek Azerbaycan'la Türk dünyası arasında kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için gereken ipuçlarını da vermiştir.

Hayatının büyük bir kısmını Sovyetler Birliğinin baskıcı rejiminde geçiren ve yıllar sonra bağımsızlık duygusunu tattıktan sonra, hem Sovyetler, hem de bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti dönemindeki aksaklıkları fark eden yazar, bu bağımsızlık nimetinin gereğince değerlendirilmediğini düşünmüş olmalı ki bir aydın olarak hayalen de olsa böylesi ideal bir Azerbaycan toplumu oluşturmaya karar vermiştir. Ütopyalara ne zaman başvurulur? İnsan ne zaman hayali ülkeler, hayali devlet yönetimi ve hayali unsurların peşine düşer? Bu konunun psikolojik, felsefi ve daha birçok yönden incelenmesi gerekmektedir. Yaşadıkları çağda istediklerini gerçekleştiremeyenler genelde ütopyaya başvurmaktadırlar. Yazarın bu ihtiyaçtan hareketle böyle bir ütopyayı kaleme aldığını düşünüyoruz. İşin ilginç tarafı eserin yazıldığı 2003 tarihinde bu ütopyadaki birçok husus artık Azerbaycan'da gerçekleşmiş bulunmaktadır. Ama çözülmesi gereken bazı meseleler de vardı. Yazar, parçalanmış Azerbaycan topraklarının birleştirilmemesinin, bu kadar müsait bir ortamı yakalamışken

Turkish Studies

Türk dünyası arasındaki kültürel ilişkilerin istenilen düzeyde olmamasının, ekonomik, kültürel bir Türk birliğinin olmamasının, demokratik ve bağımsız bir ülke olarak Azerbaycan'ın hem bölgede, hem de bütün dünyada gerektiği yerde bulunmamasının eksikliğini fark etmiş ve bu eser vasıtasıyla hayallerini gerçekleştirmek istemiştir. Prof. Dr. Nizami Caferov'un sözleri ile ifade edecek olursak "Anarın "Ağ qoç, qara qoç"u siyasi nağıllardır. Ve bu nağıllardaki "Birleşmiş Azerbaycan Respublikası" siyasi metaforası bizim tarihi ideallarımızın ifadesi, esrlerle aparılmış xarici (ve dâhili) mübarizelerin, mücadilelerin başlıca meqsedi kimi olduğca gözeldir"(Anar, 2004; 14).

Eserin birinci bölümünde hayal ettiği cemiyeti tasvir eden yazar, ikinci bölümde bu hayaller gerçekleştirilmediği takdirde yaşanacakları çarpıcı bir şekilde anlatmıştır. Yazarın ikinci bölümde anlattığı distopyayı aslında Azerbaycan toplumu iki asırdır yaşamaktadır. Eserde, İran'ın esaretinde kalan Güney Azerbaycan'da, Sovyet baskısıyla inleyen Sovyet Azerbaycan'ında ve bağımsızlık sonrası Azerbaycan Cumhuriyetinde yaşayan bazı insanların yaşamı, özellikle genç neslin Avrupa'ya körü körüne meyletmesi, toplumdaki aksaklıklar, ahlaki çöküş başarılı bir şekilde anlatılmıştır. Eserlerinde daha çok hayali mekan ve zamanları kullanan yazar, bu eserde olayların geçtiği Bakü şehrini hayali mekan olarak tasvir etmiştir.

1. Birinci Masal

Birinci Masal'da olaylar 21 Mart Nevruz Bayramı gününde cereyan eder.

Melik Memmedli, Azerbaycan Millî Marşıyla uyanarak güne başlar. Her sabah bu marşın sesiyle uyanan Memmedli için bugün durum her zamankinden farklıdır. Bugün Nevruz Bayramıdır. Bütün ülkede, evlerde, iş yerlerinde herkes gibi o da bu bayramı büyük bir mutluluk, sevinç ve huzur içinde kutlayacaktır.

Sadece bugün değil, son yıllarda o ve ülkesinin bütün vatandaşları her anı, her günü mutluluk, umut ve güven içinde geçirmektedirler.

Eserde, bağımsız, demokratik Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sınırları, 16. yüzyılda Şah İsmail Hatai'nin kurduğu ve sınırlarını belirlediği Azerbaycan Devleti'nin sınırlarının aynısıdır. Vatanını seven bir aydın olarak yazar, bağımsız, toprak sorunlarını çözmüş bir Azerbaycan Devleti hayal etmektedir.

Hızlı bir şekilde yataktan fırlayan Memmedli, marşı ayakta dinler. O, ülkedeki on iki millî televizyon kanalından aynı anda yayımlanan bu marşın sedalarını Derbent'ten Hemedan'a, Gazah'tan Kazvin'e kadar bütün insanların aynı mutluluk ve güven içinde dinlediklerini gururla hatırlar ve mutluluk duyar.

1.1. Romanda Yazarın Gerçekleşmesini Hayal Ettiği Önemli Olaylar

1.1.1. Basın Yayın Özgürlüğü

Ülkedeki televizyon kanalları eskiden olduğu gibi kimsenin tekelinde değildir, halkın bütün kesimlerine hitap etmektedir. Devlet kanalı olan AZRT Azerbaycan'da ve bütün dünyadaki olayları olduğu gibi objektif bir şekilde yansıtmaktadır. Diğer özel kanalların da kendilerine has izleyici kitlesi vardır. Turan kanalı daha çok Türk dünyası, Bakü, Hazar ve Abşeron yarımadasına hitap etmektedir.

Araz kanalı genellikle Güney Azerbaycan'la ilgili programlar yayımlarken Ulduz, gençlere ve ergenlere hitap eden müzik ve sporla ilgili, daha çok eğlence programları yayımlamaktadır. Hilal kanalında dinî meselelerden, Kuran tefsirinden, peygamber ve evliya kıssalarından bahsedilmektedir. Nevruz kanalında folklor konularına, eski gelenek ve göreneklere dair, Birlik'te ise yurtdışındaki vatandaşlarla birlikte yurtiçindeki azınlıklar için de yabancı dillerde programlar yayımlanmaktadır.

1.1.2. Siyasi Partilerin Serbest Faaliyetleri

Hâlihazırda sağ ve sol partilerin önceki yıllarda yapmış olduğu hatalar, rüşvet alma, gelir düzensizliği vb. kusurlar artık yoktur. İnsanlar rahat bir şekilde seçimlere katılmakta, oylarını istedikleri partiye gönülleriince verebilmektedirler. Millî mecliste beş önemli parti temsil olunmaktadır.

Turkish Studies

Bunlardan ikisi sağ, ikisi sol, biri de mutedil - dengeleyici tavır sergileyen- Merkezci Parti'dir. Şu anda iktidarda olan ise Merkezci Parti ile Bağımsız milletvekillerinin koalisyonudur.

1.1.3. Ülkedeki Kaynakların Bilinçli Bir Şekilde Kullanılması

Ülkedeki yeraltı ve yerüstü kaynakları ideal bir şekilde tasarruf edilmektedir. Bakü-Ceyhan hattı açıldığından beri halkın aylık geliri bin doları geçmiştir. Bu sebeple halk rahat yaşamakta ve siyasetle de fazla ilgilenmemektedir. Ülkedeki refah, Avrupa ülkelerindeki refahla eşit seviyededir. Son iki yılda bütün kamu hizmetleri devlet tarafından karşılanmaktadır. Sağlık, eğitim, ekmek, ev, elektrik, su, doğalgaz ve toplu ulaşım bedavadır. Eski günlerdeki kıtlık, Karabağ savaşları gibi zor günler şimdi çok gerilerde kalmıştır.

1.1.4. Güney Azerbaycan Meselesinin Çözümü

Melik Memmedli'nin yaşadığı bu çağda bir önceki çağa ait bütün sorunlar çözülmüştür. Azerbaycan güçlü kudretli bir devlet olmuş, Güneyle Kuzey birleşmiş, Karabağ sorunu tamamen çözülmüş, topraklar geri alınmış, bir milyondan fazla Azerbaycanlı mülteci, yurtlarına dönmüştür.

1.1.5. Karabağ Meselesinin Çözümü

Yazar eserde Karabağ meselesinin çözüldüğünü bildirirse de tam olarak bu meselenin nasıl çözüldüğünü açıklamaz. Karabağ meselesinin çözümünden sonra her iki taraf eskiden olduğu gibi topraklarına, evlerine yerleşmiştir ve Azerbaycan Türkleri eskiye ait acı hatıraların yarasını bilimsel ve kültürel faaliyetlerle kapatmaya çalışmaktadırlar. Romanda Karabağ toprağı, Şuşa'nın, Karabağ'ın meşhur turistik yerleri, müzisyen, şair ve diğer önemli kültür ve sanat adamları ile ilgili aydınlatıcı bilgiler verilmiştir: "*Son iller Şuşa, doğrudan da Qafqazın en büyük turist merkezlerinden birine çevrilib. Sefalı iqlimi, şefalı bulaqları, qışda xizek idmanı, ov, alpinizm, tarixi abideler-dünyanın her yerinden bura turistleri celb edir. Cıdır Düzündə, Erimgeldide, Topxanada, İsa bulağı meşesinde, Sekili bulağın yanında ucaldılmış beş ulduzlu ve nisbeten kiçik, xudmani oteller turist telebatını çetinlikle ödeyir, gerek neçe ay evvelden yer rezervasiyası edilsin*" (Anar, 2004; 97).

1.1.6. Bilinçli Tüketim, Yerli Ürün Kullanma

Modern bir toplumun modern, bilinçli bir aydını olan Memmedli, son model teknolojiyi de iyi kullanmaktadır. Memmedli, millî değerleri ön planda tutarak, kullandığı her şeyin millî olmasına özen gösterir. Onun kullandığı arabanın modeli, günümüzde Bakü, İstanbul, Ankara, Astana, Bişkek, Taşkent, Semerkant, sokaklarında sıkça gördüğümüz Volkswagen, Toyota, Opel vb. markalı araba değil, millî adı olan ve Azerbaycan'da üretilen Ceyran'dır. Yazar, Memmedli'nin arabasını güzelliği, inceliği, zarifliği, çevikliği dolayısıyla ceylana benzetmektedir. Ülkede üretilen bir diğer araba markasının adı ise Maral'dır, Memmedli'nin oğlu Beyrek ise Maral kullanmaktadır.

1.1.7. Aile Yapısı, Ailede Fikir Birliği

Romanda, bir ailenin dört ferdinden biri olan baba-Memmedli bayram gününde Bakü'dedir ve televizyon programcılığı yaparak ülkesine hizmet etmektedir. Ailenin ikinci ferdi olan anne Ayperi, Tebriz'dedir. O, böyle önemli bir günde evinde, ailesinin yanında durmamış, halkına kültür hizmeti yapmak amacıyla Tebriz'e gitmiştir. Burada Abdülkadir Merağî adına tiyatrodaki Köroğlu operası yeniden sahneye uyarlanacaktır. Ressam olan Ayperi de tiyatrodaki dekor hazırlamakla meşguldür. Bakü'den gelecek olan dekorlar hızlı ve pahalı olan Kırat firması ile değil, az daha ucuz olan Dürat firması ile gönderilince zamanında yetiştirilememiş ve onlar da gösteriyi bayramdan sonraya ertelemişlerdir. Memmedli'nin oğlu, ismini Dede Korkut hikâyelerinden hatırladığımız Beyrek, Şuşa'da mühendistir. Ermeni meselesi çözülmüş, işgal edilen topraklar geri alınmış, Şuşa'da ve bütün Karabağ'da turistik tesisler açılmış, bilimsel, teknolojik ve kültürel programlar yaygınlaşmıştır. Beyrek, Karabağ'daki meşhur Tophane ormanında teleferik yapımı ile meşguldür. Memmedli'nin kızı

Burla – onun ismi de Dede Korkut hikâyelerinden alınmıştır- Kerkük'teki Fuzuli Üniversitesi'nde öğretim üyesidir. Günümüzde böyle bir üniversite yoktur. Bu üniversite de yazar muhayyilesinin ürünüdür.

1.1.8. Türk Dünyasının Meselelerinin Çözülmesi, Bilimsel ve Kültürel İlişkiler

Burla, aynı zamanda Türk dünyasının farklı bölgelerinde konferanslar veren, Türk dünyasının her yerine rahatlıkla gidebilen çağdaş bir aydındır Yazara göre artık Kerkük'te, Irak Türkmenleri ve bölge halkı için bir üniversite, Fuzuli Üniversitesi kurulmuştur ve Burla da bu üniversitede Azerbaycan dili ve edebiyatını öğretmektedir. Şu anda Çin zulmü altında inleyen Urumçi'de de halk bağımsızlığını kazanarak bütün problemlerini çözmüştür ve ülkede Mahmut Kaşgari Üniversitesi faaliyet göstermektedir. Burla, bu üniversitede konferans verecek, sonra oradan uçakla Moskova'ya, oradan Kırım'a, Bahçesaray'a geçerek Gaspıralı İsmail Üniversitesi'nde de bildiri sunacaktır. Yazarın bu hayallerinin her biri Türk dünyası açısından çok değerli, gerçekleştirilmesi elzem olan hayallerdir. Memmedli, kızının elektronik posta vasıtasıyla gönderdiği bayram tebriğini ve konferanslarla ilgili yazdıklarını okuduktan sonra hem mutlu olur hem de 27 yaşındaki oğlu Beyrek'in, 25 yaşındaki kızı Burla'nın evlenerek bir aile kurmadıklarını, anne babalarına torun sevinci yaşatmadıklarını esfle düşünür.

1.1.9. Türkçe Kelimelerin Kullanımı

Romadaki önemli hususlardan biri de Anar'ın Türkçe kelimeleri özenle seçmesi, yeni Türkçe kelime üretimine dikkat etmesidir. Eserde bu konuda birçok yenilikle karşılaşmaktayız.

Yazar, gazeteyi *günlük*, dergiyi *aylık*, bülteni *haftalık*, helikopteri *dikuçar* şeklinde kullanarak yeni kelimeler türetmiştir.

1.1.10. Ülke İçindeki Kültürel Faaliyetler

Memmedli, bilgisayardan gazetelerdeki yeniliklere ve Nevruz bayramı münasebetiyle düzenlenen programlara göz atarak Nevruz bayramı arifesinde Azerbaycan'da gerçekleştirilecek bilimsel-kültürel programlar hakkında bilgi sahibi olur. Bütün bu programların Azerbaycan'ın kültürel ve edebî hayatında önemli etkisi bulunmaktadır. Her bölge, kendisiyle alakalı konularda, kendi yetiştirdiği önemli şahsiyetlerle ilgili program yapmaktadır.

“Qobustanda üç ilden bir Dede Qorqud törenleri, Muğan'da iki ilden bir Koroğlu idman oyunları, Gence'de Nizami günleri, Nahçıvan'da Eshab-ı Kehf Din Merkezi'nde “Qafqazda İslam” mövzusunda beynelxalq elmi meşveret, Derbendde Narınqala açık sema teatrında tarixi tamaşalar festivalı, Şamaxıda Sabir günleri, Qazaxda Molla Penah Vaqif ve Semed Vurğun, Şuşada Natavan, Cabbar Qaryağdioğlu adına şeir, musiqi meclisleri, Gebeledə Yunis İmre Şöleni, Şekide Güllüş şenlikleri, Lenkeranda reqs yarışı, Merdekanda Sergey Yesenini anma günü, Tebrizde Şehriyar heftesi, Erdebilde Xetai simpoziumu, Marağada Muğam geceleri, Tovuzda, Selyanda, Tufarganda aşiq deyişmeleri di gel çatdır, hamısında iştirak ede bilmesen de hamısını mütleq işıqlandırmalısan ki, o biri kanallar qabağa düşmesin (Anar, 2004; 99).

Ülkede tam bir bağımsızlık ve demokrasi hüküm sürmektedir. “Azerbaycan Ocağı” dergisinde, Hankendi'nde Şirvanzade adına Ermeni tiyatrosunda Mirza Celil Memmedguluzade'nin Kemeñçe piyesinin gösterime gireceği yazılmıştır. Melik, yönetmenlerin iyiliğe, barış ve anlaşmaya çağırın bu eseri seçmelerine çok sevinir.

Aslında yaşanan acı olaylar henüz unutulmamıştır ve daha uzun süre de unutulacak gibi değildir. Yurtlarına geri dönen Azerbaycanlıların ve Dağlık Karabağ'daki Ermenilerin hakları eşit şekilde kendilerine verildikten sonra çekişmeler son bulmuştur. Aynı haklar Gürcistan'daki Azerbaycanlılara da verilerek bölgedeki bütün azınlıkların kültürel-ekonomik talepleri karşılanmış, Kuzey ve Güney Kafkasya'da tam bir istikrar sağlanmıştır. Böyle bir ortamda kısa sürede bölgede

Turkish Studies

hızlı bir yeniden yapılanma başlamış, işsizlik sorunu giderilmiş, ticaret, sanayi ve özellikle turizm gelişmiştir.

1.1.11. Müzik ve Tiyatro

Yazar, romanda tiyatro ve müzikle ilgili hususlara da değinmiş, hem klasik Azerbaycan müziği olan Muğam hakkında, hem de modern Azerbaycan müziği ve önemli temsilcileri hakkında bilgiler vermektedir. “Bildiriş” bülteninde Hüseyinkulu Sarablı adına Muğam Tiyatrosu’nda Yedi Muğam silsilesinden haftanın her günü Çehargah, Segâh, Rast, Şur, Bayatı, Şiraz, Hümayun, Şüşter muğamlarından birinin icra edilmesinden bahsedilir.

1.1.12. Şehirleşme ve Mimari

Oturduğu ev Bakü’nün Bayat mahallesinde olan Melik, arabasını Şeyh Muhammed Hıyabani caddesinden sürer. Yazar burada Sovyet döneminde şehirde uygulanan garip numaralandırma ve isimlendirme ile ilgili çok ilginç ve isabetli yorumlar yapar:

“Meliyin menzili Bayat mehellesinde idi. Hansısa kitada oxumuşdu ki, bir vaxtlar bura 8-ci kilometr adlanırmış. Eceb qeribe addır-niye 8-ci kilometr, yeni hardan hesablamağa başlasan bura gelib sekizinci kilometr çıxır. Ümumiyyətlə, şəhərin müxtəlif mikrorayonlarına (o vaxt bu ecaib sözü işlədirlərmış)1-ci, 2-ci, ne bilim neçənci mikrorayon deyərlermiş. Buralarda tikilən evlərin görünüşünü de Allah göstərməsin (Melik köhnə sinema arxivində, xronikalarda görmüşdü onları). Melik şəhərin indiki mehelle adlarını bir bir yadına saldı, Efqar, Qacar, Qaşqay, Şahseven, Kenger, Bayandır, Borçalı, Zengezur, İgdir” (Anar, 2004; 103).

Eserde adı geçen sokak ve cadde isimleri, bu isimlerin anlamına uygun olarak yapılan kültürel yapılar, anıtlar yazar muhayyilesinin en nadide ürünleridir. Bakü’yü az çok tanıyanlar, romandaki bu projeleri hayranlıkla karşılayacaklardır. Yazar, adeta bir yol ve kültür mühendisi gibi kafa yormuş hangi cadde ve sokağı hangi adla adlandırsam, hangi sokağı hangi anıtı diksem diye düşünmüştür.

1.1.13. Ulaştırma ve Yol Mühendisliği

Yazar, cadde ve semt isimlerinin kadim Azerbaycan Türk adlarından seçilmesine özellikle dikkat etmiştir.

Melik, oturduğu Bayat mahallesinden çıktuktan sonra yaşadığı otuz katlı binanın arka tarafındaki Karayazı parkını geçerek Hıyabani caddesinden Çanakkale meydanına çıkar. Buradaki muhteşem Atatürk heykelinin yanından dönerek Bakü’nün yedi meşhur bulvarından biri olan Karakoyunlular bulvarını geçerek Hazar Bulvarı adlandırılan ve Bayıl’dan Zığ’a kadarki uzunluğuyla Ginnes rekorlar kitabına giren sahil şeridinden ilerler. Cafer Cabbarlı meydanından Nerimanov caddesine kadar uzanan şehrin en gösterişli, en şık semti olan Fuzuli Bulvarı’na geçer. Burada en pahalı evler, en lüks oteller bulunmaktadır. Bir zamanlar Respublika Sarayı şeklinde adlandırılan Fuzuli Sarayı da, Dram tiyatrosu ve Opera tiyatrosunun yeni binası da bu bulvardadır. Anıtlarının orijinalliyi ile diğerlerinden seçilen Karabağ Bulvarı sakin ve kederlidir. Karabağ savaşlarında can vermiş meçhul şehitlerimizin mezarı üstünde yanan daimî ateş, eski ocaklar şeklinde yapılmıştır. Hocalı faciasının anıtı, yerle bir olarak harabeye dönmüş evler, yanarak kararmış taş yığınları ve kömürlerden oluşmuştur ve bu taş yığınlarının altından sürekli dumanlar tütmektedir. Her saat başı çalınan müzik ise Fikret Emirov’un Şur senfonik muğamından bir parçadır ve bu müzik, anıtın etkisini daha da artırmaktadır. Dikuçar-helikopter faciasının anıtı da özenle yapılmış, parçalanarak yanan metal dikuçarın parçalarına vefat edenlerin yüzleri kazanmıştır. Bütün bu acı hatıraların tesellisi olarak Karabağ demir yolunun girişinde yapılan muhteşem Zafer takı görünmektedir.

Melik, son yıllarda Bakü’de yapılan çeşitli anıtlardan sadece Karabağ Bulvarı’nda yapılanlarla Millet meydanındaki Direniş Anıtı’nı beğenmektedir. Bileceri tarafından 20 Ocak caddesinden şehrin

merkezine doğru ilerlerken Millet meydanında, bir zamanlar 11. Kızıl Ordu Anıtı² denen heykelin yerinde kocaman bir tankın arka tarafı görünmektedir. At gibi şaha kalkan tankın karşı tarafından bakıldığında silahsız bir şekilde tankla mücadele eden insanların itmesiyle tankın ön tarafının havaya kalktığı görülmektedir. Millet meydanındaki Direniş Anıtı ve 20 Ocak Caddesi boyunca insanların katledildiği yerlere çizilen karanfil resimleri hala bu katliamı hatırlatmaktaydı.

Melik, gösterişli Yedi Güzel ve Araz Bulvarlarından geçerek Bakü'deki yedinci bulvar olan meşhur Âşıklar Bulvarı'na girer. O, her sabah işe giderken âdeti üzere aracını durdurarak bulvarda yarım saatliğine gezinir. Bir zamanlar Ermenikend Bulvarı olarak adlandırılan bu bulvarın girişinde Âşık Elesger'in anıtı bulunmaktadır. Anıtın yapımında Âşık Elesger'in meşhur koşmasının "Çarşamba gününde çeşme başında gözüm bir ela göz hanıma düştü" mısralarından esinlenilmiştir.

"*Âşıqlar bulvarından Firidun İbrahimi küçesine buruldu, Mirze Celil Memmedguluzade heykelinin, Qaçaq Nebi İdman Sarayının, Şeyh Şamil bağının yanından ötüb Gence meydanına çıxdı. Burada 20-ci ilin Gence üsyanına hesr olunmuş abide ucalırdı. Melik, Herb Akademiyasının yanından Füzuli Bulvarına, buradan da Ebülfez Elçibey prospektine çıxdı. Durnalar Parkının yanından Sefeviler prospektine çıxdı, Qızılbaşlar meydanından geçerek Şehidler Dağına doğru ireliledi. Dağın 20 yanvar, Qarabağ şehidleri ve 1918-ci il mart qurbanları cergelerinden aşağıda yerleşen Şehidler muzeyinin eksponatları, şekilleri, fotoları, senedleri XX esrde xalqın başına getirilen bütün müsibetleri eks etdirirdi. 1905, 1918-ci il mart, 1920-ci il aprel, 1921 Xiyabani herekatının tar mar edilmesi, 1937, 1946-cı il 21 Azer, 1990-cı il Qara yanvar, Baganis-Ayırım, Qukark, Xocalı facieleri...*" (Anar, 2004; 107).

Şehitler Dağı'nın yukarı girişinden yokuşu takip ederek iş yerine varan Melik, yeni yapılan ve Doğu'nun en yüksek kulesi sayılan TV kulesinin hızlı asansörüyle sürekli dönen Bulut restoranına çıkar. Buradan şehir çok güzel görünmektedir. Restoran kulenin en üst katındadır, üstünde ise "Bulut üstü" kafesi bulunmaktadır. Melik, burada hoş kokulu Astara çayını yudumlarırken aynı zamanda dönen bu kuleden çok sevdiği Bakü manzarasını seyrederek.

Melik, dönen Bulut restoranından Bayıl tepesini, tepenin en yüksek noktasındaki Çamlıbel kale otelini, kalenin burcundaki şehrin ve denizin her tarafından görülebilen Kırat'ın sırtındaki Köroğlu heykelini, sadece Nergis adasında değil, Hazar'daki diğer adalarda bulunan dinlenme tesislerini, plajları, deniz havası ile tedavi olan hastalar için yapılan sanatoryumları, Bakü'den çıkarak Salyan'a kadar giden, oradan Kür Nehri ile Yevlah'a veya Aras Nehri'ne geçen büyük vapurları görebilmektedir. O, turistlerin bu güzergâhı çok tercih ettiklerini, Hazar'daki en büyük Azerbaycan gemilerinden olan Dede Korkut ve Nizami'nin Heşterhan, Enzeli, Mahaçkale, Kazakistan ve Türkmenistan limanlarına bile gittiklerini biliyordu.

1.1.14. Turizmin Geliştirilmesi

Anar'ın turizmle ilgili, özellikle Türk dünyası arasında kültürel ve ekonomik yönden elzem olan önemli görüşleri vardır.

Yazara göre, Kafkaslar hâlihazırda önemli bir turizm merkezidir. Bölgedeki önemli tur şirketlerinden ikisi-İpek Yolu ve Kafkas Tur- çok başarılı şirketlerdir. İpek Yolu şirketi Baykal'la Balkan arasında bir güzergâh belirlemiştir ve güzergâhın bir ucu Baykal olarak gösterilse de bazen Yakutistan'a, Saha'ya kadar uzanmakta, bazen Moğolistan'daki Orhun-Yenisey anıtlarından başlayarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde son bulmaktadır. Şirketlerin aynı güzergâhta uçakları olsa da turistler genellikle trenle veya otobüsle gitmeyi tercih etmektedir.

² Bu anıt, 1921 yılında Azerbaycan Komünist Partisi'nin Genel Sekreteri olan ve bütün Kafkasların komünistleştirilmesinde önemli rolü olan Sergey Mironoviç Kirov'un anısına şehrin en yüksek yerine yapılmıştı. Adeta Bakü'ye hükmeder gibi büyük bir ihtişamla yapılmış bu heykelin bulunduğu yerden bütün Bakü görünmekteydi. Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte heykel de yıkılarak ortadan kaldırılmıştır.

“Üç Ox Ekspres Qatarı sernişinlerini Doğu Türkistandan, Altaydan, Qazaxıstandan, Orta Asiyadan Xezer sahillerine çatdırır, burada “Azerbaycan” ve “Türkmenistan” azman bereleri qatarları, avtobusları terkine alır ve Bakının Türkan limanına çatdırırdı. Buradan ise ya Bakı-Tiflis-Batum-Sarp atabanıyla Türkiyeye, oradan Avrupa'ya veya Bakı-Xudaferin-Sederek-İqdir yoluyla yine Türkiyeye, oradan Avrupa'ya seyahet davam edirdi. “Qafqaz-tur” şirketi ise Qara deniz sahillerinden Xezer sahillerine, Neft daşlarından Bakurianiye, Elbrusdan, Tiberdadan, Dambaydan Göyçe gölüne, Dilicana uzanan yollarla turistlere bir aylıq rahat ve xoş bir seyahet teklif edirdi.

Turistlere yadigar-suvenirler kimi Qubaçı ustalarının düzeltdiyi metal döymeler, Quba xalçaları, Lahıc misgerlerinin memulatu, Şeki ipekleri, Basqal kelağayları, Gürcüstan çaxırları, Ermeni konyakları hediye edilirdi” (Anar, 2004; 100).

Turistlerin takip ettikleri güzergâhlar ile birlikte bu seyahatte yolculara sunulacak olan millî özellikli hediyeler de düşünölmüştür.

1.1.15. Soyut Kültürel Varlıkların Korunması

Melik, bir zamanlar Lenin'in adını taşıyan meşhur İliç Körfezi'nden pek çok petrol çıkarıldığını, hâlihazırda ise buradaki bütün petrol makinelerinin şehrin dışına taşındığını hatırlar. Şimdi burada Amerikalıların yaptıkları Disney Masal Dünyası yükselmektedir. Disney şirketiyle yapılan anlaşmalar gereğince bu yerin adı Disneyland veya Disneyworld değil, yalnız Azerbaycan Türkçesiyle yazılarak Disney Masal Dünyası olarak adlandırılmıştır. Burada meşhur Disney kahramanları ile birlikte Azerbaycan'ın masal kahramanlarından Cırtan'ın, Devlerin, Perilerin, Küpegiren karıların, sihirbaz dervişlerin, gülerken ağzından gül saçılan Gülkahkah Hanım'ın, Avcı Pirim'in, Armudan Bey'in, Karakaş'ın, Gökçek Fatma'nın da komik figürleri bulunmakta ve bunlar animasyonla bin bir türlü oyun çıkararak çocukları eğlendirmektedir.

1.1.16. Azerbaycan Demokratik Cumhuriyetinin Anayasası

Bağımsızlık Meydanı'na bakan Melik, buradaki Odlar Sarayı'nın karşısında, bir zamanlar Lenin heykelinin yerinde, 1990 yılı mitinglerinde üç renkli Azerbaycan bayrağını buraya asan yiğidin meşhur resminden esinlenilerek yapılan taş duvara tırmanan bir insan ve elindeki üç renkli bayrak heykelini görür. İlk bağımsız, Demokratik Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurucusu Mehmet Emin Resulzade'nin meşhur “Bir kere yükselen bayrak bir daha inmez” sözleri ile birlikte Azerbaycan Anayasası'nın önemli maddeleri de duvara kazanmıştır:

“Birleşmiş Azerbaycan Respublikası Azeri-Türk milletinin vahid, azad, müsteqil, demokratik, dünyevi dövletidir. Azerbaycan respublikasının bütün vetendaşları irqinden, milletinden, dilinden, dininden, sosial durumundan, sinfi mensubiyetinden, cinsinden asılı olmayaraq beraber hüquqlara malikdirler. Azerbaycan büyük Türk dünyasının ayrılmaz bir parçasıdır. Azerbaycan xalqı bütün Türk xalqlarıyla ve ölkede yaşayan bütün milli azlıqlarla qardaşdır. Azerbaycan, dünyanın bütün xalqlarıyla barış, dostluq, bütün devletlerle qarşılıqlı faydalı emekdaşlıq şeraitinde yaşamaq arzusundadır” (Anar, 2004; 111).

Bulut restoranının üst katından hem manzarayı seyreden, hem de bunları düşünen Melik saatine bakınca Yeni Yıl'ın girmesine bir saat on iki dakika kaldığını fark eder. Borcunu kredi kartıyla öder, vedalaşarak asansöre binip Çağdaş TV'ye varır. Kumanda yönetmeni olan yardımcısı Erhan'la bayramlaştıktan sonra koltuğuna geçerek monitörlere bakmaya başlar.

1.1.17. Nevruz Bayramı

Romanda Nevruz kutlama törenleri de başarılı bir şekilde anlatılmıştır. Yazar burada Türk birliğinden, Azerbaycan'da ve bütün Türk dünyasında Nevruz'un coşkuyla kutlandığından bahseder, geleneksel Nevruz şenliklerini okuyucuların muhayyilesinde canlandırır. “Novruz şenlikleri başlayırdı. Ağ atlı, ağ Buxara papaqlı, ağ çuhalı Novruz Bayramlı, Yanardağın odlarından meşel yandırmalı ve dördnala

çaparaq Bakıya getirmeli idi. Meşeli, Qız qalasının tepesine çıxıb, ordaki Böyük Çırağı yandırmalı idi. Özü de düz il tehvil olan anda-deqişesine yox, saniyesine de söz ola bilmezdi” (Anar, 2004; 114).

At yarışlarının galibi olan yirmi iki yaşında, çatık kaşlı, boylu poslu, yakışıklı Nevruz Bayramlı, altındaki beyaz Karabağ cinsi küheylanıyla Şubanı Dağı'nın eteğinden koşarak eski kervan yolundan Kurt Kapısı'nın önüne kadar giderek Boz Kurt heykelini geçtikten sonra 15 Eylül Anıtı'nın önünden geçer. Burug Meydanı'na çıkarak oradan Hazar Caddesi ile Kız Kalesine doğru ilerler. Kız Kalesinin önünde rengârenk kıyafetli kırk ince belli kız, ellerinde bayram honçaları³, honçalardaki ilkbaharın müjdecisi olan yeşil semeni⁴ ve yanan mumlarla beklemektedirler. Kızların arasından yeşil kıyafetli Bahar Hatun öne çıkar. Beyaz atlı oğlan–Nevruz, atından iner, Bahar Hatun'un sunduğu şerbeti içer ve elindeki meşaleyi yukarı kaldırarak kaleye girer.

1.1.18. Tarihi Süreçte Türkiye-Azerbaycan Dayanışması

Nevruz Bayramlı atıyla koşarken, Melik de Boz Kurt efsanesinden, bu efsanenin Türk toplulukları arasındaki öneminden, 15 Eylül 1918 yılında Kafkas İslam Ordusu'nun Azerbaycan Türklerine yardıma gelerek Ermeni, Rus ve İngiliz ordularına karşı onlarla omuz omuza kahramanlıkla savaşmasından, Azerbaycan Türklerini düşmanlardan kurtarmasından bahseder. Azerbaycan Türklerinin kahraman Türk kumandanlarının anısına buraya Enver Paşa, Nuri Paşa ve Mürsel Paşa'nın anıtlarını dikmesinden bahseder. Hatta Bakü'deki birbirini kesen üç geniş caddenin de bu paşaların adıyla anıldığını bildirir. Beyaz atlı oğlan, şimdi bu caddelerden geçerek halkın Üç Paşa Meydanı veya meydandaki Türk askerinin anısına yapılmış heykelden dolayı Mehmetçik Meydanı adını verdikleri meydana geçer.

“1918-ci il sentyabrın 15-de –bilirsiz ki, Türkiye Türkleri sentyabra eylül deyirler,-İslam Qafqaz ordusu mehz bu yerden Bakıya girmiş ve genç Azerbaycan ordusunun döyüşçüleriyle çiyin çiyine şeheri düşmanlardan azad etmişdir.

Buradan başlanan ve bir biriyle kesişen üç geniş prospekt de onların şerefine adlandırılıb-Enver paşa prospekti, Nuru paşa prospekti, Mürsel paşa prospekti...”(Anar, 2004; 115).

1.1.20. Türk Dünyası Arasındaki Kültürel ve Ekonomik İlişkiler

Nevruz programının yayımlanması işini Erhan'a havale ederek Türkan'a gitmeye karar veren Melik, arabasını çalıştırarak Hazar Caddesi'ne iner, Azadlık Meydanı'ndan geçerek Kardeşler'e çıkar, üniversite şehirciği olan Hövsan'a doğru ilerler.

Memmedli'nin Türkan'a gidişinin anlatıldığı bölümde Türk dünyasının kültürel, ekonomik ilişkileri ile ilgili hayallerinden bahsedilmektedir.

Kanaatimizce bu bölümdeki konular, sadece Azerbaycan Türklerini değil, Türkiye Türklerini ve bütün Türk dünyasını ilgilendiren önemli bir projedir. Gerçekleştiği takdirde Türk dünyası, hem kültürel hem de ekonomik alanda dünyanın süper güçlerinden biri konumuna gelecek ve Azerbaycan'ın, özellikle Bakü'nün bu projede önemli bir yeri olacaktır.

“Keçmiş qesebenin yerinde salınmış Türkan şeheri- müeyyen anlamda Türk dünyasının menevi merkeziydi. Bir çox ümumtürk iqdadiyyat, medeniyet, maliye, KİV strukturları, müsteqil ve muxtar Türk respublikalarının sefirlikleri burada yerleşirdir. Türkanın gireceyinde yol haçalanırdı. Üst yol Dinler Meydanına aparırdı. Burada Türkiye dövlətinin inşa etdiyi ezemetli Ehmed Yesevi mescidi, onun yanında xrisitan Qagauzlar üçün tikilmiş kiçik kilise-sövmiyye, qarşı terefde yehudi qaraimlerin

³ Honça, bayramlarda içine şekerlemeler, kurabiye, tatlı, semeni ve diğer kuru yemişlerin, meyvelerin süslü bir şekilde dizildiği ve misafirlere ikram edildiği yuvarlak veya dikdörtgen şekilli tepsidir. Azerbaycan'da nişan, düğün ve bayramlarda, özellikle Nevruz Bayramında yaygın olan honça bezemek geleneği meşhurdur (Müellif).

⁴Semeni, Azerbaycan'da Nevruz Bayramını simgeleyen önemli unsurlardandır. Semeni, Nevruz Bayramı'ndan üç dört hafta önce evde bir tabakta veya tepside yeşertilerek uzatılan buğdaya denir. Yeşilliği ve tazeliği ile bolluk ve bereketi, tabiatın uyanışını simgeleyen semeniye orta kısmından kırmızı bir kurdele ile bağlarlar ve honçanın ortasına yerleştirirler(Müellif).

sinaoqu, Tuvanın Hediye ettiyi Budda mebedi ve Yakutların şaman otağı yerleşirdi. İpek yolu fuarında yalnız Türk dünyasından değil, planetin her yerinden getirilen mallar nümâyış etdirilir ve satılırdı. (Anar, 2004; 118).

Fuarda sergilenen ürünler, uçaklarla Türkan havalimanına veya gemilerle deniz limanına yahut da trenlerle tren garına getirilmektedir. Bakü'de bulunan iki havalimanından biri uluslararası Bine Havalimanı, diğeri ise Türkan Havalimanı'dır. Bine Havalimanı'ndan dünyanın her yerine, Türkan Havalimanı'ndan ise "Baykanur" uçakları ile sadece Türk devletlerinin başkentlerine uçuş yapılmaktadır.

"Bu açıdan bakıldığında Azerbaycan küçük bir "Turan" ülkesi olmuş durumdadır. Yalnızca ekonomik olarak değil, sanat ve kültür değerleri açısından da Bakü ve Azerbaycan zirveye çıkmış durumdadır"(Söylemez, 2008;87).

Dört yoldaki Salâvat Yulayev⁵ sokağından Orhon Meydanı'na giren Melik, daire şeklindeki meydanın tam ortasında üç Orhun kitabesini (Büyük, Küçük Kültigin, Tonyukuk yazıtlarının on kat daha büyütülerek yapılan taş anıtları), meydanı çevreleyen farklı ölçülerdeki dört binayı, üniversite, tiyatro, bilimsel merkez ve kütüphane binasını görür.

Buradaki Mustafa Kemal Atatürk Üniversitesi'nde bütün Türk halklarının coğrafyası, tarihi, dil ve edebiyatı, ekonomisi üzere uzmanlar yetiştirilmektedir.

"Mahmut Qaşgarlı Türk dünyası Araştırmalar Merkezi'nde Türklerin ortak tarihi, ortak edebiyat tarihleri üzere tedqiqatlar aparılır, ortak ve iki terefli lüğetler, Ümumi Türk ensiklopediyası hazırlanır, elifba, dil ve terminoloji uygunlaşdırma komissiyası işleyirdi. Ferabi kitabxanasında Bakının, İstanbulun, Daşkendin, Tahranın, Bağdadın, Qahirenin, Moskovanın, Petersburqun, Washingtonun, Nyu- Yorkun, Londonun, Parisin, Berlinin, Romanın ve Viyananın en böyük kitabxanalarından, Mattenadarandan Türkoloji'ye aid bütün kitabların, elyazmalarının mikrofilmlerinden, bilgisayarda yerleşdirilmiş suretlerinden istifade etmek olardı" (Anar, 2004; 119).

Melik, Orhon meydanından Hunlar Bulvarı'na çıkar. Bulvarın sağ tarafında yirmi bağımsız ve özerk Türk cumhuriyetinin büyükelçilikleri yerleşmiştir. Sol tarafta Yusuf Balasagunlu, Yunus Emre, Alişir Nevai, Mahtumkulu, Abay, Abdulla Tukay ve Gaspıralı İsmail'in adlarını taşıyan Uygur, Anadolu, Çağatay, Kazak-Kırgız, İdil-Ural-Altay ve Kırım-Tatar medeniyet ve kültür merkezleri faaliyet göstermektedir. İki komşu binada yerleşen Ziya Gökalp ocağında ve Sultan Galiyev⁶ kulübünde sağ ve sol görüşlü siyasetçiler çeşitli meseleleri tartışmak için bir araya gelmektedirler.

Melik, Hunlar Bulvarı'ndan geçerek, dörtgen şeklindeki binaların mimarisini, çinileri aynen Semerkant'ı Buhara ve Hive mimarisini anımsatan, Semerkant'ın Registan Meydanı⁷ tarzında yapılmış

⁵Salavat Yulayev (16 Haziran 1752- 8 Ekim 1800) Başkurt Türklerinin bağımsızlığı uğrunda Ruslara karşı savaşıp istiklal savaşçısı, şair ve halk kahramanıdır. http://tr.wikipedia.org/wiki/Salavat_Yulaev

⁶ Sultan Galiyev (d. 13 Temmuz 1892 - ö. 28 Ocak 1940, Kazan). Bugünkü Özerk Başkurdistan sınırları içinde Sterlitamak bölgesindeki Krımsakali kasabasına bağlı Elimbetova köyünde dünyaya gelen önemli siyasi düşünce adamı, ulusal sosyalizmin fikir babası ve kurucusudur. Sosyalizmin Lenin, Stalin ve Troçki ile dört büyük liderlerinden biridir. Asıl mesleği öğretmenlik olan Sultan Galiyev, 1917 yılında Türk-Müslüman Komünist Partisi'ne girerek Komünist Parti hiyerarşisi içinde en yüksek dereceli Müslüman haline gelmiştir. Galiyev, Komünist Parti içerisinde Müslümanlarla ilgili görevleri üstlenmiştir. Merkezi Müslüman Komiserliği üyesi, Müslüman Askeri Kollegiyum başkanı olsa da 28 Ocak 1940 sabahında meşhur Lefortovo Hapishanesinde, Stalin'in emriyle KGB tarafından öldürülmüştür. Sultan Galiyev, Komünizmi Doğu Halklarının sömürgeci kurtarılmasının bir yolu olarak görmüştür. Ona göre, toplumlar, özellikle de Türk Halkları ancak ortak bir mücadele ile emperyalizmin kışkıracısından kurtulabilecekti. Bu düşüncelerinin doğal bir sonucu olarak, önce İdil-Ural bölgesinde bir Tatar-Başkurt Devleti ve Türkistan'da bir Türkistan Cumhuriyeti kurulmalı ve nihayet Türkler dünya devrim tarihindeki yerini almalı idi. http://tr.wikipedia.org/wiki/Sultan_Galiyev

⁷ Dünyanın en güzel meydanlarından biri olan Registan, antik Semerkand'ın kalbidir. Kumlu yer anlamına gelmektedir. Registan Meydanı, Kum Ülkesi Semerkand'ın merkeziydi. Yapı, Ulugbey

Turkish Studies

Oğuz meydanına girer. Burada iki tarafta büyük Ergenekon sarayı ve Turan otelidir. Bunların arasında ise Türk müzesi bulunmaktadır. Turan otelinin karşısında Türk devletlerinin bayrakları ve tuğları görünmektedir. Ergenekon Sarayının karşısında ise çağdaş Türk devletlerinin bayrakları dalgalanmaktadır. Ergenekon sarayında Türk dünyasının ekonomi, kültür, bilim, eğitim, iletişim, maliye, sağlık ve spor komisyonları da bulunmaktadır.

1.1.21. Yabancı Müzelerde Bulunan Kültürel Mirasımız

Melik, Türk dünyası servetleri sergisini gezmek için gazeteci kartını göstererek müzeye girer. Büyük girişte sergilenen ve yoğun ilgiyle seyredilen Şeyh Sefî halısının önünde durur. O, bu halıyı Londra'daki Viktoria ve Albert müzesinde de görmüştür. Oradaki loş salondan farklı olarak buradaki bol ışıklı salonda Şeyh Sefî halısı renkten renge girmektedir. Melik, belki de vatana döndüğü için bu halı böyle ışıltılıdır diye düşünür. O, Kazakistan'dan getirilen Altın Savaşının, Drezden ve Vatikan'dan getirilen Dede Korkut hikâyelerinin elyazmalarının, Piri Reis haritasının karşısında rehberlerin çeşitli dillerdeki açıklamalarını dinleyen turistleri izlerken Amerikalıların Piri Reis'in Amerika kıtasını Columb'dan önce keşfetmesini şaşkınlıkla dinlediklerini gördüğünde ecdadı ile sonsuz bir gurur duyar.

Melik, evine Güney sahil yolundan değil, Kemer yolundan dönmeye karar verir. O, geceyle gündüzün eşitlendiği 22 Mart gününün akşamında, sabahtan beri doğru dürüst bir şey yemediğini hatırlayınca yol boyunca sıralanan restoranlardan Zığ yamacında bulunan Aylı Geceler Parkı'ndaki Bakü Geceleri restoranına gider.

1.1.22. İnsanoğlunun Doyumsuzluğu, Ölüm Korkusu

Bu restoranın diğerlerinden farkı, menüsünden ziyade balkonundan görünen manzaradır. Çok sevdiği Bakü'yü, deniz üzerinden seyretme imkânı sadece burada bulunmaktadır. Melik, yemeğini bitirdikten sonra Kıpçak şarabını yudumlayarak ışıltılı görünen Bakü'ye, Fuzuli ve Hazar bulvarlarında ışık seli gibi akan arabalara, yelkenli kayıkların, ışıklı gemilerin geçişine, Nergis Adası'ndaki Şeytan Çarkı'na, Gökkuşluğu'na, beyaz Abşeron taşından yapılmış Sebayel kasrına, Babek ve Settari Han askeri savunma gemilerinden atılan rengârenk havai fişeklere bakarken bütün bu coşkulu bayram manzaralarının, mutlu yüzlerin arasında, şen şakrak müzik sedaları altında aniden kederlendiğini fark eder.

Kaynağını kendisinin de bilemediği bu kederi, bütün bu güzelliklerin bir gün son bulacağı ile ilişkilendiren Melik, insanoğlunun bir gün ölümle yüzleşeceğini düşünür. O daha çocukluk yıllarından beri Allah'a inandığı için ölümden sonraki hayata da inanmaktadır. Memmedli, insanoğlunun tasasız bir zamanda tasasız bir ülkede yaşasa bile bir gün yine bu dünyayı terk edeceğini düşünür. *Tasasız* kelimesini içinden birkaç kere tekrar eder ve acaba gerçekten insanoğlu tasasız mıdır diye kendi kendisine sorar. Tabii ki toplumsal ve ekonomik problemleri çözmek tamamen tasasız yaşamak anlamına gelmez. En ideal toplum bile insanı yalnızlıktan, karşılıksız sevgiden, kıskançlık, hayal kırıklığı, sevdiklerinin kaybı gibi üzüntülerden kurtarmıyor diye düşünürken birkaç yıl önce vefat eden kuzenini hatırlar.

Birkaç yıl önce Azerbaycan'da çıkarılan siyasi kargaşalarda olaylar iç çatışmaya dönüşmüştü. Kargaşa sırasında ülke içindeki ve dış kaynaklı bölücü güçlerin çabasıyla olaylar farklı yönde gelişebilir ve devletin bütünlüğü zarar görebilirdi. Allahtan öyle olmadı. Yoksa halk çeşitli musibetlere düşer olacak, Melik kendisi dahi şimdi burada, bu güzel Aylı Geceler Parkı'nda, belki Bakü'de, Azerbaycan'da, hatta hayatta bile olmayacaktı. İyi ki bütün bu kargaşa durduruldu ve halkın olumlu içgüdüleri, bağımsızlık duygusu, her türlü koltuk kavgasını yendi. O zamandan beri önceleri yavaş yavaş, sonra ise daha hızlı bir şekilde, ülke gelişerek bugünkü konumuna geldi. Şu anda

Medresesi (15. yüzyıl), Şir-Dor Medresesi (17. yüzyıl) ve Tilla-Karı Medrese (17. yüzyıl) dahil olmakla 3 medreseden oluşmaktadır. <http://www.yenidenergenekon.com/134-registan-meydani/>

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

Azerbaycan'ın işsiz, fakir, çaresiz bir vatandaşı bulunmamaktadır. Bu çok önemli bir olaydır. Halk, millet mutsuz olursa bütün vatandaşlar da mutsuzdur, mutlu ise ülkedeki bütün fertler mutludur. Ama refah içinde yaşayan bir ülkenin bile bütün fertleri “ben tamamen mutluyum” diyemez, çünkü insanlığı yalnız yaratılmıştır ve yalnız ölecek, mutlaka yalnızlığı tadacaktır.

Bu bayram gününde böyle kederli şeyleri hatırladığı için kendisini kınayan Memmedli, yeniden şehre, güzelliklere bakmaya başlar.

1.1.23. Sovyet Dönemi Aydınlarının İnanmak İhtiyacı, Ölüm ve Ötesi

Anar, bütün eserlerinde olduğu gibi burada da olayları insan unsuru ile sonuçlandırmış, insanın iç dünyası, manevi âlemi ile ilgili yorumlara girmiştir. Burada yazarın biraz da kendisinden, kendi kuşağının fikri, dini yapısından, iç çalkantılarından bahsettiğini düşünmekteyiz. İnsanoğlunun inanmak ihtiyacı, yaşadığı çağda rejim sebebiyle öğrenebildiği ve öğrenemediği dini duygu ve ayinler, bunların verdiği boşluk, bu boşluk sırasında insanın fitratında var olan inanmak ihtiyacını bir şekilde telafi etmesi başarılı bir şekilde anlatılmıştır. Çağdaş, gelişmiş bir aydın olan Memmedli, bu sıkıntılar ve iç hesaplaşmaları sırasında araya kimseyi koymadan kendi dili ve üslubuyla doğrudan Allah'a yakarır, vatani ve milleti adına Allah'tan medet ve merhamet diler.

“İlahi, bu günümüz için sene min şükür. Bu xoşbəxtliyi xalqıma, dostlarıma, ailəmə çox görme. En pis günümüz belə olsun. Heç birimiz heç vaxt neyleyim, nece eleyim –deməli olmayaq. Tarix boyu çox ezablara, meşəqqətlərə tuş olduq, ağır günlər yaşadığımız, öldü-qaldıyla üz-üze durduq. Axır ki, iradəimizlə, ağılimızla halal zəhmətimizlə ağ günə çıxdığımız, bu günümüzü qazandıq. Bu günümüz sonsuz qədər davam etsin, Uca Tanrım. Amin” (Anar, 2004;123).

2. İkinci Masal

Romanın ikinci bölümünde bu ütopyanın tam tersi bir durumla karşılaşmaktayız. Kahraman yine Melik Memmedli'dir.

“Romanın ikinci masalı ise, üç farklı ideolojiyi temsil eden üç bölgeye parçalanmış Azerbaycan'ın durumunu dramatize ediyor” (Söylemez, 2008; 88).

Olaylar farklı zamanlarda cereyan etse de Melik Memmedli ve ailesi her iki hikâyede olayların kahramanıdır. Melik Memmedli, İkinci Masalda gazeteci olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkinci Masal da “Melikmemmedin Masalı”ndan alınan bir pasajla başlar: *“Bir de gördü ki, ağ qoçla qara qoç budu döyüşə-döyüşə gelir. Melikmemmed o saat sıçrayıb ağ qoçun belinə mindi. Amma ağ qoç bunu qara qoçun belinə tulladı. Qara qoç da Melikmemmedə götürüb qaranlıq dünyaya apardı”* (Anar, 2004; 124).

Bu pasaj aslında bütün hikâyeyi özetleyecek mahiyettedir. Bağımsızlığının ilk yıllarından itibaren zorluk, savaş ve kıtlıkla mücadele eden Azerbaycan halkı artık ak günlere çıkmak, mutluluk, huzur ve refah içinde yaşamak istemektedir. Ama yeraltı ve yer üstü zenginlikleri olan Azerbaycan, birçok ülkenin iştahını kabartmaktadır. Bu sebeple tarih boyunca Azerbaycan topraklarında ve Azerbaycan'ın zenginliğinde gözü olan kesimler ülkedeki karışıklıktan faydalanarak isyan çıkartmış ve Azerbaycan'ı üç bölgeye ayırmışlardır.

Melik Memmedli bir araştırma için on günlüğüne Türkiye'nin İstanbul şehrine gittiği sırada Azerbaycan'da kargaşa çıkmış, darbe olmuştur. Darbe sonucunda Memmedli yıllarca ülkesine gidememiş ve ailesinin akıbetinden habersiz kalmıştır. Yıllar önce Azerbaycan'da iken yanında çalışan Erhan adlı eski iş arkadaşı ansızın onu bularak ailesinin yaşadığını bildirir. O, Memmedli'ye, ailesini görmek için gazeteci sıfatıyla Azerbaycan'a gidebileceğinin müjdesini verir.

Sovyet döneminde insanların birbirine itimadı tamamen kaybolmuştur. Çektiği bunca sıkıntılardan sonra kimseye güvenmemesi gereken Memmedli, Erhan'a fazla güvenmemekle birlikte başka çaresi olmadığından onun tavsiyelerine uyar, hatta sınırı geçerken kolaylık olsun diye onun rüşvet vermesi için verdiği dolarları istemeyerek de olsa alır ve türlü meşakkatlerden sonra Azerbaycan'a gider. Birinci bölümde anlatılan olaylar insanı ne kadar mutlu ediyor, yarınlarına ümit ve

güvenini artırıyorsa, ikinci bölümde anlatılanlar da bir o kadar üzüyor ve derinden düşünmeye sevk ediyor.

2.1.Üç Bölgeye Ayrılmış Azerbaycan

Bakü’de üç ayrı devlet kurulmuştur ve eskiden bağımsız Azerbaycan’ın bayrağında dalgalanan üç renk, şimdi üç ayrı bayrak olarak dalgalanmaktadır. Memmedli uçaktan indikten sonra din taraftarlarının bölgesi olan Behişt-i Bad-ı Kube’ye, Komünist tarafının bölgesi olan Bakü Kommunası’na, Demokratların bölgesi olan Bakü-Siti’ye gitmek için bir hayli uğraşır. Bu bölgeler önceden bütün bir Azerbaycan’ı oluştururken şimdi üç ayrı devlet olmuştur. Her üçüne birlikte DKD (Din-Kommuna ve Demokrasi) denmektedir.

Erhan, Memmedli’ye Bakü’ye varması için Türkiye’den önce Cenevre’ye, oradan da Amerika uçağıyla Bakü’ye uçuşması gerektiğini bildirir. Bu, bize Sovyetler Birliği zamanında gidilecek bütün ülkelere yalnız Moskova’dan gidildiğini hatırlatmaktadır.

Memmedli bu üç bölgeye mutlaka gitmelidir. Çünkü eşi Ayperi, Behişt-i Bad-ı Kube’de; oğlu Beyrek, Bakü Kommunası’nda; kızı Burla ise Bakü-Siti’de yaşamaktadır.

Daha uçaktayken çeşitli tuhafliklarla karşılaşan Memmedli hosteslerin uçuş kurallarını Farsça, Rusça ve İngilizce olmak üzere üç ayrı dilde okumalarına çok şaşırır. Doğduğu, yıllarca havasını soluyarak suyunu yudumladığı, en güzel anılarını yaşadığı şehri uçaktan seyrederken, şehrin bir tarafının tamamen karanlık, bir tarafın az ışıklı, diğer tarafının ise çok aydınlık olduğunu fark eder. Hostesler kadın yolculara çarşaf dağıtmaktadır. Dekolte kıyafetli, hatta mini şortlu bayanların bile bir anda siyah çarşafıya bürünmesine şaşırarak Memmedli’den de dönüşte iade edilmek şartıyla kravatını çıkarıp teslim etmesini isterler.

Uçaktan inince geçmesi gereken ilk sınır din taraftarlarının yeşil bayraklı sınırı olur. Onun eşyalarını karıştırırlar, valizinde kalan diğer kravatını “şeytan tasmasıdır” diye çıkarıp atarlar. Memmedli, 50 doların ucunu tedirginlikle görevliye gösterip “*bu rahmetli ağabeyimin hatırasıdır*” deyince, görevli hemen parayı kavrayıp “*o zaman başka mesele*” diyerek kravatın Memmedli’de kalmasına izin verir. Gümrük evraklarını Arap alfabesiyle dolduran Memmedli diğer sınıra yaklaşır.

Kırmızı bayraklı komünist sınırında da benzer olaylar yaşanmaktadır. Bu sefer rüşvet verme işinde birazcık tecrübe kazanmış olan Memmedli kasetlerini ve teybini kurtarmak için iki kat fazla rüşvet vermek zorunda kalır ve nihayet evraklarını Kiril alfabesiyle doldurduktan sonra üçüncü sınıra yaklaşır.

Demokratların mavi bayraklı sınırında fazla bir sorun çıkmaz, bilgisayar vasıtasıyla hemen kimliği belirlenen Memmedli, gümrükten geçerken, tiryakisi olduğu on paketlik sigaranın hiç olmazsa dördünü kurtarabilmek için altı paketi gümrükçüye vermek zorunda kalır.

2.1.1.Behişt-i Bad-ı Kube

Havaalanında taksiye bindikten hemen sonra sakallı bir genç gelerek “*Ağa, bendeniz de şehre gidiyor, müsaade ederseniz ben de sizinle gideyim*” der. Kendisini takip etmesi için gizlice görevlendirilen genç İmamgulu, görevini başarıyla yaparak her yerde onu takip eder. Ayperi’nin evini arayarak ona kocası Melik’in onu görmek için Behişt-i Bad-ı Kube’ye geldiğini söyler ve görüşmek için onu Melik’in bulunduğu otele davet eder. Önceki mesleği ressamlık olan Ayperi dinî rejimde artık resim yapamamakta, medresede hat dersleri vermektedir. Şartlar karşısında adını değiştirerek Mahruh olan Ayperi çarşafa bürünerek Melik’le görüşmeye gelse de ona yabancı birisi gibi davranır ve gizlice, “*beni unut, bu toplum beni öldürdü, artık Ayperi yok*” diyerek gözyaşları içinde ondan ayrılır.

2.1.2.Bakü Kommunası

Memmedli, yol boyunca harabeye dönmüş, yollarına elektrikli tel örgüler çekilmiş, hayvan leşleri ile dolu sokaklardan geçerek türlü meşakkatlerden sonra oğlunun yaşadığı Bakü Kommunası’na gider. Burada Ruslar ve komünist Rus yanlıları hâkimiyettedir. Beyrek’in adı bu sistemde değiştirilerek Boris olmuştur. Onun görevi, bilgisayarları ve vericileri kontrol ederek ülkeye yabancı

yayınların girmesine engel olmaktır. Rusların mankurtlaştırma siyasetine rağmen az da olsa millî kimliğini koruyabilen Boris, babası ile tartışır, zamanında bir aydın olarak sorumluluklarını yerine getirmede, gereken tepkiyi vererek toplumu yönlendiremediği için bütün bunların yaşandığını onun yüzüne haykırır. Melik Memmedli, bunca yılın hasretini çektikten sonra Boris'in kalın siyah gözlüklerin arkasına sakladığı gözlerini görmek için oğlundan ricada bulunur. Oğlu gözlüğünü çıkardığında onun gözlerindeki soğukluktan dehşetle irkilen Memmedli hüznle oğlundan ayrılır.

2.2.3. Bakü Siti

Memmedli, tarifi imkânsız acılarla ve hayal kırıklığı içinde Bakü Siti'de yaşayan kızı Burla'nın yanına gider. Büyüyüp güzelleşerek genç bir kadın olan, özel can güdeni, özel arabası ve villası olan Burla, barlardan birinde dansözlük yapmakta ve son derece refah içinde, modern şartlarda yaşamaktadır. O artık Burla ismini değiştirerek İngiliz aksanıyla söylenen Bura'ya dönüştürmüştür. Kızının yaşadığı bölge diğer iki bölgeden daha gelişmiş olmasına rağmen burada ahlaki çöküntü ve alt tabakanın rezaleti had safhadadır.

Bir ailenin dört ferdi de bu kargaşada kendi benliklerini, kimliklerini kaybetme durumuna gelmişlerdir. Onları yeniden kendilerine getirecek olan ise önemli bir misyonu olan aydın Melik Memmedli'dir. Bunun için de onun bütün gücünü toplayarak masallarda olduğu gibi "ak koçun sırtına atılması, ak günlere çıkarak" ailesini ve mensubu olduğu toplumu kurtarması gerekmektedir.

Bakü Siti'de gençlerin, özellikle kızı Bura ve onun yakınlarının insanı insanlığından utandıran gayri ahlakî davranışlarına, hal ve hareketlerine daha fazla dayanamayan Memmedli, gördükleri karşısında kahrolur ve barda yaşadığı sıkıntı dolu anlardan sonra kendisini deniz kenarında bulur.

Romanda ahlaki çöküntünün kol gezdiği bu kapitalist sistemde dilenerek, çöpleri karıştırarak yaşayan, fakat dürüstlüğüne asla kaybetmeyen şair, yazar ve diğer aydın kesimlerin trajedisine de değinilmiştir. Memmedli, şeriatın, dini yaşamın hüküm sürdüğü Behişt-i Bad-ı Kube'yi de, sosyalist yaşamın egemen olduğu Bakü Komunası'nı da, Avrupai demokratik yaşamın hüküm sürdüğü Bakü Siti'yi de gezmiş ve bağımsızlığını elde etmeden, gelenek ve göreneklerine, millî değerlerine sahip çıkmayan hiçbir toplumun, hiçbir ferdin mutlu olamayacağını anlamıştır. Önceden tek bir bayrakta toplanarak Türkleşmeyi, İslamlaşmayı ve Çağdaşlaşmayı temsil eden üç renk- mavi, kırmızı ve yeşil- şimdi parçalanarak üç farklı bölgenin gönderinde dalgalanmaktadır. Melik Memmedli, kederle bunları düşünürken ak koçla kara koç uzaktan görünür ve o, ak koçun sırtına binerek ak günlere çıkmak için bütün gücünü toplamaya çalışır.

SONUÇ

İki bölümden oluşan romanın ilk bölümünde Azerbaycan'ın her alanda gelişerek modern bir ülke olması ve Türk dünyası ile kurduğu ilişkiler hayal edilmiştir. İkinci bölümde ise yazar, 1990-1993 yılları arasında Azerbaycan'da hüküm süren kargaşadan, iç savaşın eşiğine gelinmesinden hareketle, iç çekişmelere devam edildiği takdirde ülkede yaşanabilecek olaylardan bahsetmektedir.

Yazar, romanın yazılmış olduğu 2003 yılına kadarki mevcut problemlere değinerek bunların çözüm reçetelerini de sunmuştur. Bunlar aşağıdaki gibidir:

1. Azerbaycan Devleti, öncelikle Karabağ ve parçalanmış Azerbaycan meselesini çözüme kavuşturmalıdır.
2. Komşu devletlerle olan ilişkilerini geliştirmeli, bu ülkelerde yaşayan Azerbaycanlıların problemlerini çözmeli, Kafkaslardaki bütün etnik meseleler, toprak iddiaları sorunsuz bir şekilde çözüme kavuşturulmalıdır.
3. Ülkede birlik ve beraberlik sağlanmalıdır.
4. Bilimsel, kültürel, ekonomik, turistik faaliyetlere ağırlık verilmeli, millî sinemacılık, tiyatro, müzecilik geliştirilmelidir.
5. Türk dünyasının önemli bayramlarından olan Nevruz Bayramı unutulmaktan kurtarılarak tarih şuuru içinde, üst düzeyde kutlanmalı, bayram dolayısıyla ülkede çeşitli kültürel etkinlikler yapılmalıdır.

6. Bütün dünya ülkeleri ile özellikle Türk dünyası ile her alanda ilişkiler geliştirilmelidir.
7. Ülke içindeki bütün kaynaklar eşit olarak kullanılmalı, halkın ekmek, eğitim, barınma, ısınma vb. temel ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmalıdır.
8. Bakü'deki eski yol, mahalle, cadde ve semt isimlendirmelerinde değişiklikler yapılmalı, eski yer isimleri yeni millî adlarla değiştirilmelidir. Mimaride esaslı değişiklikler yapılmalı, yeni yapılan binalar daha ferah, göze ve zevke hitap edecek şekilde olmalıdır.
9. Yeni üniversite yerleşkeleri yapılmalı, Türk dünyası fuarları, Türk dünyası araştırma merkezleri açılmalı, yeni uçak, tren ve otobüs şirketleri kurulmalı ve bunlar Türk dünyasının dört bir tarafını Bakü'ye toplamalıdır.
10. Karabağ'da, özellikle Şuşa, Hankendi vb. yerlerde önemli bilimsel, kültürel, turistik tesisler açılmalı, konservatuarlar kurulmalıdır.
11. Hazar denizi gerektiği gibi kullanılmalı, adalarda sağlıkla ilgili tesisler kurulmalı, Hazar'dan hem Azerbaycan içindeki nehirlerle, hem Türkistan'a, hem de Rusya'ya ulaşım sağlanmalıdır.
12. Dünyanın dört bir tarafını çevreleyen İpek Yolunun yeniden hareketlendirilmesi ve bütün Türk dünyasını dolaşması sağlanmalıdır.
13. Ülkede rüşvete, adam kayırmaya son verilmelidir.
14. Azerbaycan Cumhuriyet'i için mücadele ederek gurbette vefat eden farklı fikir ve siyasi görüş sahibi liderlere sahip çıkılmalı, onlara vefa borcu olarak mezarları buldukları ülkelerden getirilmeli, Bakü'ye gömülmeli ve anıtları yapılmalıdır.
15. Yetişecek yeni nesiller Türklük bilinciyle, millî manevi değerlere sahip olarak yetiştirilmelidir.
- Anar'ın *Ak Koç Kara Koç* romanında gündeme getirilen bu hususlar gerçekleşirse Azerbaycan cennet gibi güzel bir ülke olacak ve ülkenin bütün fertleri mutlu, huzurlu bir yaşam sürecektir. Eğer bunlara uyulmazsa, o zaman eserin ikinci bölümünde bahsedildiği gibi ülke çeşitli güçler tarafından parçalanacak, üç renkli Azerbaycan bayrağı üç farklı bölgenin gönderinde tek tek dalgalanacak, eşler birbirlerine, anneler evlatlarına hasret kalacaktır. Azerbaycan Devleti, Azerbaycan Türkçesi tarih sahnesinden silinecek, Ayperiler Mahruh'a, Beyrekler Boris'e, Burlalar Bura'ya dönüşecektir. Millet katledilecek, kanlar akacak, ülkenin bütün servetleri talan edilecek, ahlakî çöküntü her yerde boy gösterecektir. Tıpkı ikinci bölümdeki distopik masalda olduğu gibi. Tabii bu olumsuzlukların yaşanmaması için en önemli görev aydınlara düşmektedir. Aydınlar, bu konuda üstlerine düşen görevi yapmalı, halkı, milleti uyandırarak bağımsızlık duygusunu, millî, manevi ve ahlakî değerlerin korunmasını ön planda tutmalıdır.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, Sedat, "Anar'ın Ak Koç Kara Koç Romanında Toplumsal Önceleme Kesitleri", **Folklor/edebiyat**, cilt 14, sayı 56, 2008/4, s.159-168.
- ANAR, **Seçilmiş Eserleri**, Çarşıoğlu Yayınevi, Bakı 2004.
- AXUNDOV, Ehliman, **Azerbaycan Nağmaları**, Beş Cildde, IV Cild, Şerq-Qerb Neşriyyatı, Bakı 2005.
- GENCEVİ, Nizami, **İskender-name**, Çarşıoğlu Yayınevi, Bakı, 2004.
- KÜÇÜKCOŞKUN, Yasemin, **1980-2005 Dönemi Türk Edebiyatında Ütopik Romanlar Ve Ütopyanın Kurgusu**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Cafer Gariper. Isparta 2006.
- SÖYLEMEZ, Orhan, "Anar'ın Türkiye'de Yayınlanan Romanlarına Genel Bakış", **Kardeş Kalemler**, sayı17, Mayıs 2008, s. 80.
- SULTANLI, Vaqif, "Müsteqillik Dövründe Edebiyyat", Müasir Azerbaycan Edebiyyatı II. Bakı Universiteti Neşriyyatı, Bakı 2007.
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Salavat_Yulaev(06.04.2011)
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Sultan_Galiyev (06.04.2011)
- <http://www.yenidenergenekon.com/134-registan-meydani/> (06.04.2011)
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Distopya> (06.04.2011)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011